

**C. RĂDULESCU-MOTRU.
DE LA BIOGRAFIE ÎNSPRE OPERĂ***

MARIN DIACONU

Ultimii 15 ani se vor înscrie în timpul rostitor al istoriei filosofiei românești ca un moment spiritual, cu profunde implicații de temei arhitectonic pentru o nouă etapă istorică, superioară celorlalte.

Nu sunt istoric literar, sau al artei, al culturii în genere, al vieții politice ori al celei sociale în ansamblul ei și nu-mi dau seama, nefiind în sfera interesului meu teoretic și istoric, ce mutații, cât de extinse și cât de profunde, s-au instituit în aceste domenii.

Trăiesc însă viața filosofică a acestui moment cu interes istoriografic, istoriologic și istoric propriu-zis. Încât pot să fac o „ochire“, un „proces-verbal“ ori o „dare de seamă“ despre starea actuală, tendința devenirii și virtuțile filosofice ale românilor de la început de veac nou.

(Între paranteze fie spus, probabil că ceea ce este „spiritul veacului al XX-lea“ pentru români a început cu două decenii mai târziu față de timpul lui Cronos instituțional și s-a încheiat cu un deceniu mai devreme. Acest „probabil“ ipotetic va fi confirmat sau infirmat de desfășurarea istorică a comunității românești din următoarea jumătate de veac).

Oricum, mutațiile de pe podișul filosofic pot anticipa speculativ mutații ontologice ale lumii românești și ale omului românesc; dar mai hotărâtoare și mai evidentă este determinarea cauzală a filosofiei de ansamblul vieții sociale; filosofia are mai degrabă o manifestare recesivă, de reacție, de influență pe un fond mai general, continental și intercontinental, decât regional comunitar.

Un ansamblu, cât de cât unitar — dar guvernat de Măria Sa întâmplarea —, de fapte filosofice, dintre care unele sunt de demnitate istorică, mă îndreptășește, cred eu, să vorbesc, pentru durata care începe cu 1990, de o altă etapă istorică a filosofiei românești (după cea clasică, din momentul interbelic, și cea socialistă, dintre 1948 și 1989, toate trei înscrise în epoca contemporană). S-au instituit, s-au constituit mutații profunde în creația filosofică, în viața filosofică națională, în interacțiunea filosofiei autohtone cu istoria filosofiei (cu cea universală și cu cea românească) și cu diversele filosofii străine, deosebit de pregnant cu cele din Apusul Europei și din S.U.A. (cam cum era în anii '50 cu cea sovietică...).

* Intervenție în cadrul dezbatării pe marginea prezentării lucrării *Constantin Rădulescu-Motru — viața și săptele sale*, autor Constantin Schifirnet, organizată la data de 18 martie 2004, de Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale al Academiei Române.

Nu mă orientez acum înspre creația filosofică românească originală: ea merită o analiză specială și mai este nevoie, pentru o adekvată valorizare istorică, și de o perspectivă istorică de vreo jumătate de veac... În schimb, pentru cunoașterea vieții filosofice, care se fenomenalizează în modalitatea realului concret, sunt suficiente date pozitive care probează marele reviriment, de la dezoficializarea unei filosofii și practicarea unor anume altele, la promovarea valorilor (și a nonvalorilor...) filosofice prin instituțiile de învățământ, prin edituri, prin presă, prin radio și chiar prin televiziune (mai puțin prin conferință publică, mult răspândită în etapa clasăcă, aceea dintre cele două războaie mondiale).

Din ansamblul vieții filosofice, aduc în atenție acum valorizarea unei serii de gânditori, îndeosebi a celor care au fost fie ignorați, fie uitați (după ce în anii '50 fuseseră demascați ca „filosofi idealiști burghezi”, unelte ale ... eventual, celor ce astăzi monitorizează viața românească, de la cea economică și până la cea filosofică...).

Fapt este că, în acești ultimii 15 ani, au fost editați ori reeditați — dintre gânditorii noștri — îndeosebi marii creatori de sisteme filosofice ai veacului trecut: C. Rădulescu-Motru, Lucian Blaga și Constantin Noica; lor li s-au alăturat, sub varii determinări cauzale, condiționări, înrăuriri sau motivații, alți gânditori, precum: Nae Ionescu și elevii lui de banca întâi: Emil Cioran și Mircea Vulcănescu.

Oricât am cărti împotriva vremii noastre — căci, de n-am spune nu! realului, n-am fi filosofi sau pe cale către filosofie —, s-au retipărit, în doar 15 ani, cât nu s-a retipărit în 40 de ani anteriori. Este drept, și vrute, și nevrute, și mai bune, și mai rele — aşa cam se mărșăluiește în societatea capitalistă reală (care nici ea nu satisfac exigența conceptului), în acest Imperiu al Eului...

Vreme de câteva decenii i-am invidiat pe istoricii literaturii române și pe editoarii literari c-au reușit să scoată multe sute de volume în seria de ediții critice a Editurii Minerva (editură sugrumată de procesul privatizării...), și chiar în ediții critice academice (adică, sub egida Editurii Academiei R.S.R.). I-am invidiat pe istoricii literari și i-am iubit, cu gândul *răsbunării* (în înțelesul lui Noica, desigur: de a-i face mai buni...) și pentru gânditorii noștri așezăți în istoria filosofiei românești.

Constatăm azi că — alături de suta de reeditări, îndeosebi la întâmplare, s-au deschis ediții de *Opere* pentru Lucian Blaga, pentru Nae Ionescu, pentru Vasile Băncilă și poate, în curând, și pentru Constantin Noica.

Printr-o tradiție bi-ori triseculară, un scriitor este conceput ca având viață și operă. Monografiile consacrate unor personalități se intemeiază pe cele două fundamentale manifestări, în fenomenologia: de la viață către operă.

Pentru edificarea monumentului cultural care este *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, C. Călinescu a trebuit mai întâi să ajungă la și pe culmea culturală care este Mihai Eminescu. Aș spune chiar mai mult: „Eminescu al nostru este, în foarte mare măsură, Eminescu al lui Călinescu, acel Eminescu” plăsmuit, modelat, gândit, conceptualizat ca Ideea de Eminescu și așezat în Istorie și în Viitor de Călinescu. Nu este Eminescu cel din biografia reală (Călinescu știa și de rufelete murdare date la spălat...), nici cel din viața lui, nici cel din mediul publicistic al anilor '70 sau cel din conștiința contemporanilor săi: este un Eminescu ordonat, sistematic, unitar, înălțat din „haosul” (aparent, desigur) al

manuscriselor. Pentru ca să valorizeze istoric peren mulțimea scriitorilor români, Călinescu a ajuns pe Culmea Eminescu și de acolo a privit în jur, a văzut, a măsurat, a valorizat și a scris *Istoria literaturii române...*

Or, ca să ajungă pe Culmea Eminescu, s-a oprit la biografia Poetului și a poștuit preț de o carte; de-aci, prin transfigurarea biografiei în viața Gânditorului, s-a avântat către Opera Creatorului, unde a edificat o lume a ideilor desfășurată în cinci volume. De-acum avea fundamental și cu lumea pentru momentul istorie literaturii noastre.

Ei bine, dacă totul curge, cum credea nemuritorul Heraclit, după o curgere a apei pe Dâmbovița vreme de vreo șapte decenii, ajungem și noi, în filosofie, în filosofia românească, în valorizarea istorică a filosofiei noastre, la experiența, la lecția și la modelul lui Călinescu în relație cu Eminescu și cu *Istoria literaturii române...*

De ce de-abia acum ajungem la Viața și Opera unui Filosof? Pentru că istoricul filosofiei românești este și el, ca și „bietul om“, „sub vremi“. Sub vremi sociale, sub vremi culturale, sub vremi ideologice și, aş spune, chiar sub vremi epistemologice.

Tot așa de abstract și antiistoric — căci tot se poartă acum post — și „prost.modernismul“ —, ne-am putea întreba și: de ce nu s-a constituit etapa clasică a filosofiei românești concomitent cu etapa clasică a literaturii române, ci de-abia între cele două războaie mondiale?

Răspunsul cred că este simplu și poate că tocmai de aceea nu se vede dintr-o dată: pentru că valorizarea filosofică — și, deci, și cea de ordin istorico-filosofic — este de alt tip epistemologic decât cea literară, cea artistică în genere. Valorizarea literară operează predominant la nivelul și în modalitatea cunoașterii perceptive; persoana este înălțată la rangul de personaj, care are determinații concrete, de la nume la culoarea ochilor, să zicem, personajul este o „persoană literară“, are determinații pe care cititorul, privitorul sau ascultătorul le vede în imaginea artistică. Or, pentru planul, pentru podișul speculativ-filosofic mai este nevoie de o „distilare“ epistemologică; se trece, în continuitate și în discontinuitate, de la personaj la concept, la idee, la conceptual de om sau, în regionalul ontologic, la omul românesc.

Așadar, suntem martori și putem depune mărturie despre întâmplările (cu înțelesul de: instituire în timp, în această temporalitate) acestui moment, când cercetătorii noștri iau în stăpânire și Viața unui filosof sau altul.

Monografiile ori studiile introductive de până acum (încă și cele din viitor...) cuprind, descriu biografia în câteva pagini și continuă cu prezentarea operei, a lumii ideilor.

Iată că în ultimul deceniu este asaltată viața a trei mari gânditori: Lucian Blaga, Nae Ionescu și C. Rădulescu-Motru (cu ordinea tipăririi biografiilor). Ion Bălu, istoricul literar, ne-a dat câteva volume cu biografia lui Blaga. Viața lui Nae Ionescu este investigată de Dora Mezdrea; cea care ne-a dat de curând volumul al treilea, dintre cele patru proiectate (fiecare de peste 500 de pagini). Cea mai recentă contribuție este cea semnată de Constantin Schifirneț: *C. Rădulescu-Motru. Viața și faptele sale*, vol. I (Editura Albatros, 2003).

Prin specificul ei sociologic și epistemologic, viziunea filosofică asupra lumii este în mai mică măsură influențată de biografie, de viață, decât este creația literară. (Poate că și aci este o condiționare epistemologică de ce istoricii filosofiei noastre au ajuns ceva mai târziu și la viața filosofului...) și în planul ansamblului filosofic, un domeniu sau altul, o problematică sau alta ori în cel al disciplinelor cu caracter filosofic, acest factor biografic, ce ține de, împrejurări, de temperament sau de opțiune comportamentală, să influențeze în mai mică măsură creația filosofică.

Dacă acceptăm dihotomia filosofie științifică — filosofie „mistică“ ori lirică, desigur că cea dintâi este mai puțin înrâurită de factori spirituali personali decât filosofia lirică. Sau, ontologia naturii este mai puțin influențată de coordonate personale, față de doctrina politică, să zicem.

Viziuni biologizante, sociologizante sau spiritualiste se manifestă ca la ele acasă și în valorizarea istoriei filosofiei românești, a uneia sau a alteia dintre personalități. Viziunea lui Cioran asupra lumii — să zicem — este mai dependentă de trăirile, neliniștile, insomniile, necazurile ori insatisfațiile lui — dar nici chiar pe atât, pe cât încearcă să ne convingă „strănepoții“ lui Freud, neîn stare să se ia la trântă metafizică cu antifilosoful Filosof.

Vorbeam de trei biografi, cu trei biografii. Interesant este faptul că toate cele trei biografii de filosofi care se publică sunt mari și în ordinea cantitativului. Ele sunt în foarte mare măsură „biografi-documentare“; încât, îi spuneam Dorei Mezdrea să fie pregătită să vadă tipărită o altă biografie a lui Nae Ionescu, una foarte bună, care să fie semnată de altcineva (sigur nu de mine!), și elaborată doar pe baza celor patru volume tipărite de dânsa.

Din *Noul Organon* al lui Francis Bacon ne este vie metafora cu păianjenul și cu furnica strângătoare și cu îndemnul englezului practic de a fi precum albina. Potrivit teoriei limitei, datori suntem, fiecare, cu o limită; și, un exces în culegerea informațiilor este fructificat de cel ce nu mai aleargă prin colecții de publicații, prin arhive ori pe la moșneguți doldora de amintiri; la fel cum editorul Operei nu ne dă și memografia Ideii; la fel cum dramaturgul privește din lojă ori se retrage discret în nemurire și împinge în scenă interpretul (sau în avanscenă, ca să culeagă aplauzele...).

Fără îndoială, cartea lui Constantin Schifirneț este o carte deosebit de importantă întru apropierea și apropierea Gânditorului de la Butoiești și totodată și a autorului ei.

Mi-am îngăduit să trec dincolo de importanța ei pentru Gânditor și pentru Autor și să-i dezvălu anume semnificații, mai generale, integrate vieții filosofice românești a acestui moment.

Ceva mai mult. Cartea lui Schifirneț este un holomer — cu termenul filosofic abilitat speculativ de Noica, acel „individual-general în indistincția lor“; în unitatea lor. Ea poartă însemne ale generalului care este filosofia autohtonă și totodată poartă semnificații în baza cărora generalizăm cu privire la filosofia noastră în ansamblul ei. Este o carte înscrisă ea însăși, încă de pe acum, în istoria filosofiei românești.